

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Jakub Hornek - Ondřej Klapal
Článok / Article: Srážka s jeptiškou: analýza poľských prezidentských voleb v roce 2015
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

HORNEK, J – KLAPAL, O. 2016. Srážka s jeptiškou: analýza poľských prezidentských voleb v roce 2015. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 19, č. 1, 2016. ISSN 1335 – 2741, s. 105-137. Dostupné na internete: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/archiv-vydani/2016/1-2016/jakub-hornek-ondrej-klapal.html>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

SRÁŽKA S JEPTIŠKOU: ANALÝZA POLSKÝCH PREZIDENTSKÝCH VOLEB V ROCE 2015¹

HITTING A NUN: AN ANALYSIS OF THE POLISH PRESIDENTIAL ELECTION IN 2015

Jakub Hornek - Ondřej Klapal*

ABSTRACT

The research of the Polish presidential elections is important for political science due to the tendency of the political parties to emphasize its significance to a bigger extent than the actual Polish political system defines its importance. In this article we aimed at answering the questions whether the Polish presidential elections in 2015 and subsequent presidential election could be considered second-order elections based on the concept of Reif and Schmitt and why Komorowski was unable to defend his presidential mandate in the first round as it was suggested by the opinion-polls and eventually lost the presidential bid to Andrzej Duda. The article depicts the concept of Reif and Schmitt and applies their concept to the Polish presidential elections in 2015. We considered the election subjected to analysis in the context of the political system of Poland and the current political situation. In the conclusion we also examined the position of the 2015 presidential elections in Poland within the context of the recent presidential elections in Central Europe. The authors argued, that despite some trends suggesting the shift of presidential elections towards second-order elections, the higher voter turnout in the second round of presidential elections compared to the parliamentary elections suggest that the 2015 presidential elections should be considered as one of the country's first-order elections. Based on the analysis of the current political circumstances the authors consider the public's fatigue with the long mandate of the Civic Platform, the successful oppositional strategy of PiS to nominate the relatively unknown Andrzej Duda instead of the controversial Jaroslaw Kaczyński and the tempting electoral appeal of Pawel Kukiz opposed to the establishment as the causes related to

* Mgr. Jakub Hornek působí jako interní doktorand na Institutu politologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, U kříže 8, 158 00 Praha 5 – Jinonice, Česká republika, e-mail: jakub.hornek@fsv.cuni.cz.

Mgr. Ondřej Klapal působí jako interní doktorand na Institutu politologických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, U kříže 8, 158 00 Praha 5 – Jinonice, Česká republika, e-mail: ondrej.klapal@fsv.cuni.cz.

¹ Text byl zpracován v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (PRVOUK) P17 *Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby*, řešeném na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

Komorowski's defeat. The 2015 Polish presidential elections ended with an initially unexpected result and foreshadowed the results of the following parliamentary elections.

Key words: Poland, Presidential Election, powers of the President, Andrzej Duda, Bronislaw Komorowski

Úvod²

Polské prezidentské volby v roce 2015 zakončily cyklus prezidentských voleb v zemích Visegrádské čtyřky. V roce 2012 byl v nepřímých volbách zvolen prezidentem Maďarska **János Áder**³, v roce 2013 zvolili voliči v České republice, poprvé v přímých prezidentských volbách, za svého prezidenta **Miloše Zemana**⁴ a v roce 2014 byl na Slovensku zvolen prezidentem **Andrej Kiska**⁵.

Prezidentské volby v Polsku pro voliče nepředstavovaly jedinou příležitost, jak v poslední době obměnit své volené zástupce. Celkově Poláci mohli jít k volebním urnám šestkrát během 17 měsíců⁶ (od května 2014 do října 2015). V roce 2015 proběhly dvoje nejdůležitější a nejnavštěvovanější volby v zemi, a to volby prezidentské a volby parlamentní⁷. První kolo prezidentských voleb proběhlo dne 10. května 2015 a o dva týdny později se konalo kolo druhé. Jednalo se o již šesté přímé prezidentské volby⁸ v Polsku během pětadvacetileté historie tzv. třetí republiky (III Rzeczpospolita). O post polského prezidenta se dosud ucházelo celkem 48 kandidátek⁹ a kandidátů¹⁰, z toho 11 osob kandidovalo v roce 2015. Doposud bylo zvoleno polskými prezidenty pět mužů, z čehož vyplývá, že pouze jedinému prezidentovi se podařilo být ve své

² Text odráží stav věci k lednu 2016.

³ V květnu 2012 zvolil maďarský parlament (Országgyűlés) Jánose Ádera prezidentem země potom, co kvůli plagiátorskému skandálu rezignoval Pál Schmitt (srov. BBC, 2012).

⁴ Blíže k první přímé volbě prezidenta v České republice (Šedo, 2013; Charvát – Just, 2014).

⁵ K analýze slovenských prezidentských voleb například (Rybář – Spáč – Voda, 2015).

⁶ V tomto období se v Polsku mimo jiné uskutečnily 25. května 2014 volby do Evropského parlamentu (Wybory do Parlamentu Europejskiego) a tzv. Wybory samorządowe, které zahrnují volby komunální a vojvodské, jež proběhly 16., resp. 30. listopadu 2014.

⁷ Parlamentní volby v Polsku proběhly v neděli 25. října 2015.

⁸ První přímé prezidentské volby se konaly v roce 1990, další se opakovaly s pětiletou periodicitou. Volby v roce 2010 byly kvůli tragickému úmrtí prezidenta Lecha Kaczyńskiego předčasné, a to v červnu a červenci. Plánovány byly na podzim 2010.

⁹ Od roku 1990 kandidovaly pouze tři ženy, a to vždy s desetiletým odstupem, v roce 1995 Hanna Gronkiewicz-Waltz, v roce 2005 Henryka Bochniarz a v roce 2015 Magdalena Ogórek.

¹⁰ Z toho 10 kandidátů se o úřad prezidenta ucházelo víckrát.

funkci dvě funkční období za sebou. Tím byl **Aleksander Kwaśniewski**, který sídlil v Prezidentském paláci ve Varšavě v letech 1995 až 2005. Ostatním prezidentům po roce 1990 se úřad nepodařilo obhájit jako například **Lechu Wałęsowi**, který se o své druhé zvolení pokoušel dvakrát, a to v letech 1995 a 2000¹¹. Druhým z prezidentů, který se neúspěšně o svůj post ucházel i pro druhé volební období, byl **Bronisław Komorowski** v roce 2015. Ještě počátkem ledna 2015 přitom zhodnotil šéfredaktor deníku *Gazeta Wyborcza* **Adam Michnik** předvolební situaci tak, že dosavadní prezident prohraje pouze, „*kdyby opilý na přechodu přejel těhotnou invalidní jeptišku.*“ (TVP, 2015) To dokládaly i volební průzkumy z ledna 2015, kdy na otázku *Kdo vyhraje prezidentské volby?* odpovědělo 73 % dotázaných, že **Komorowski** a na otázku *Koho byste volili v prezidentských volbách?* odpovědělo 65 % respondentů **Komorowského**. (Wyborcza.pl, 2015c) Situace se ale během následujících necelých pěti měsíců změnila. Prezidentem byl zvolen europoslanec **Andrzej Duda**¹².

Cílem předkládaného textu je zasadit polské prezidentské volby v roce 2015 do kontextu tamního politického systému a aktuální politické situace. Studie zároveň zodpovídá dvě výzkumné otázky. První z nich je: *Lze považovat polské prezidentské volby 2015 za volby druhého řádu, jak je představili ve svém konceptu Reif a Schmitt?* Z hlediska ústavního nastavení politického systému by jimi totiž být měly, ale některé faktory naznačují spíše opak. Druhá otázka zní: *Jaké byly příčiny nečekané volební prohry Bronislawa Komorowského?* Jak už jsme nastínili výše, několik měsíců před volbami vypadala výhra stávajícího prezidenta nezpochybnitelně. Jde tak vlastně o klíčovou otázku polských prezidentských voleb v roce 2015.

Samotná reflexe analýzy polských prezidentských voleb v českých odborných periodikách není nikterak velká, vyšly pouze dva texty¹³, a to články **Michala Kubáta** (2000) a **Martiny Miklové** (2006), na Slovensku zase vyšel text od **Antala, Gregušky a Mištíka** (2006). Naopak postavení polského prezidenta je v českých a slovenských politologických kruzích poměrně oblíbeným tématem, věnuje se mu hned několik prací (Horváth, 2003; Javůrek,

¹¹ V prvním kole prezidentských voleb v roce 2000 získal Lech Wałęsa pouze 1,01 % hlasů.

¹² Ve stejném lednovém volebním průzkumu věřilo Andrzej Dudovi, že se stane polským prezidentem, pouze 8 % procent dotázaných a svůj hlas mu přislíbilo 21 % respondentů. (Wyborcza.pl, 2015c)

¹³ To o polských parlamentních volbách bylo v českých politologických časopisech zatím sepsáno prací více, a to celkem pět textů. (srov. Hornek, 2014)

2008; Kubát, 2008; Mlejnek, 2011; Mlejnek, 2014; Staňková, 2014). V samotném Polsku jde přirozeně o mnohem reflektovanější téma, pouze prezidentskými volbami se zabývá řada tamních prací (např. Gebethner – Jasiewicz, 1993; Dzwonczyk, 2002; Płudowski, 2006; Kasińska-Metryka, 2006; Adamczyk, 2011; Okrzesik – Wojtasik, 2011; Pawelczyk, 2011; Piontek, 2011; Kamola-Cieślik, 2012).

Článek se nejprve zaměřuje na teorii voleb druhého řádu, poté popisuje a analyzuje vývoj postavení polského prezidenta v polském politickém systému od roku 1990 a řeší, zda lze na prezidentské volby v Polsku nahlížet jako na volby druhého řádu. Následně článek analyzuje samotné prezidentské volby v roce 2015 a situaci, která nastala krátce po prezidentských volbách. V závěru je nastíněné srovnání polských prezidentských voleb s ostatními nedávnými přímými prezidentskými volbami ve středovýchodní Evropě. Text vychází jednak z primárních zdrojů jako jsou například polská ústava a data polského statistického úřadu, tak i ze zdrojů sekundárních, jimiž jsou například politologické studie o politickém systému v Polsku či o konkrétních prezidentských volbách. Dále vzhledem k povaze studie byla provedena rešerše¹⁴ zpráv ve sdělovacích prostředcích, ze které byly použity informace a údaje o prezidentských volbách.

1 Teorie voleb druhého řádu

Teorii voleb druhého řádu představili **Karlheinz Reif** a **Hermann Schmitt** po studiu voleb do Evropského parlamentu. (Reif – Schmitt, 1980) Volbami prvního řádu jsou takové volby, které voliči vnímají jako nejdůležitější, protože rozdělují moc na nejvyšší politické úrovni každého politického systému. V parlamentních režimech proto jde o volby do celonárodních parlamentů, respektive do jejich důležitějších komor, a v prezidentských režimech o volby hlavy státu. Volbami druhého řádu jsou teoreticky jakékoli jiné volby. Ty mají kvůli nastavení politického systému na politiku uvnitř daného státu menší vliv.

Kvůli menší důležitosti v rámci politického systému se volby druhého řádu vyznačují několika odlišnostmi. Chodí k nim menší procento voličů, protože pro některé z nich nejsou důležité a nevyplatí se jim na volbách participovat. Menší význam jim můžou přikládat i politici nebo novináři. Předpoklad nižší účasti byl opakovaně potvrzen u různých typů voleb. (např. Lijphart, 1997; Hix, 1998;

¹⁴ Rešerše proběhla od ledna 2015 do prosince 2015. Byla zaměřena především na polské sdělovací prostředky, které byly doplněny informacemi ze zahraničních médií.

Koepke – Ringe, 2006; Rallings – Thrasher 2007; Schmitt – Teperoglou 2015) Ti, co přijdou, častěji volí menší nebo nové strany. Ve volbách prvního řádu se totiž politická soutěž často redukuje na souboj mezi dvěma nejdůležitějšími stranami (nebo bloky), z nichž jedna musí zvítězit a obsadit post premiéra nebo prezidenta. Voliči proto dají svůj hlas větší straně, i když ve skutečnosti preferují jinou. U voleb druhého řádu hlasující častěji projevují svou nespokojenost, a to buď tím, že vhodí do volební urny neplatný hlas, aby dali najevo, že nejsou spokojeni s nabídkou politických stran, nebo tím, že zvolí stranu, která je na celostátní úrovni v opozici, i když by normálně podpořili některou z vládních stran. Chtějí tak na vládu vyvinout tlak. Kampaň před volbami druhého řádu (i jejich výsledky) výrazně ovlivňují témata hlavních voleb, i když důležitou roli hrají i témata, která se týkají konkrétního hlasování. Z toho částečně plyne i větší důležitost kampaně při rozhodování voličů. Jejím účelem je rovněž přesvědčit voliče, aby vůbec k volbám přišel. Zatímco volby prvního řádu jsou středobodem politického dění, jiné volby musí o veřejný prostor soupeřit s dalšími politickými tématy. Může se proto stát, že někteří lidé ani nevědí, že se volby druhého řádu konají. (Reif – Schmitt, 1980)

Z rozdílností voleb prvního a druhého řádu vyplývají i faktory, které je třeba mít na paměti při srovnávání jejich výsledků. Hlavním z nich jsou institucionální nastavení orgánu, do kterého se volí, a procedurální nastavení volebního systému. Oboje se obvykle liší. **Reif a Schmitt** (1980) tvrdí, že větší odlišnosti volebního systému vedou k nižší účasti u voleb druhého řádu, naopak spojení termínů obou typů voleb účast zvyšuje. V případě, že se méně důležité volby konají těsně před hlavními volbami, jsou podle nich ztráty vládních stran menší. Největší ztráty můžou vládní strany čekat uprostřed volebního období, naopak těsně po volbách prvního řádu můžou dokonce posílit. Dalším faktorem je, že se oba typy voleb zpravidla konají v různém čase a nelze proto s jistotou tvrdit, jak by dopadly volby prvního řádu v termínu voleb druhého řádu.

Elgie a Fauvelle-Aymar poukazují na to, že v režimech, kde je přímá volba prezidenta, což je pro **Elgieho** dostačující podmínka pro zařazení země mezi poloprezidentské režimy (Elgie, 2004), se volební účast u parlamentních voleb odvíjí od síly prezidentů. Od určité hranice je účast v prezidentských volbách zpravidla vyšší než v parlamentních volbách a ty se tak stávají volbami druhého řádu. To v zásadě potvrzuje základní předpoklad teorie voleb druhého řádu, že voliči chodí častěji k volbám, u kterých je víc „v sázce“. (Elgie – Fauvelle-Aymar, 2012) **Elgie a Fauvelle-Aymar** s ohledem na poloprezidentské režimy zdůrazňují, že důležitost voleb je třeba vnímat nikoli dichotomicky, ale jako

kontinuum. Nemusí proto být jedny nejdůležitější volby a pak všechny ostatní, ale i ty ostatní se mezi sebou můžou lišit. (Elgie – Fauvelle-Aymar, 2012)

2 Vývoj postavení prezidenta v politickém systému Polska

Prezident Polské republiky je podle článku 127 Ústavy volen ve všeobecných, rovných, přímých a tajných volbách na pětileté období s možností jednoho znovuzvolení. Kandidát musí mít aspoň 35 let, aktivní volební právo do Sejmu a musí získat podpisy alespoň 100 000 občanů, kteří rovněž disponují aktivním volebním právem do Sejmu. Prezident je volen volebním systémem absolutní většiny s uzavřeným druhým kolem. V prvním kole musí kandidát ke zvolení získat nadpoloviční polovinu platných hlasů. Ve druhém kole, které se koná o 14 dní později, vítězí kandidát s největším počtem hlasů. (Konstytucja..., 1997) Přímá volba prezidenta byla zavedena ústavním dodatkem v roce 1990.

Z ústavního hlediska postavení polského prezidenta postupně slábne. Tzv. dubnová novela ústavy, která funkci prezidenta v roce 1989 zavedla, a malá ústava z roku 1992 dávaly prezidentovi poměrně silné pravomoci. Dubnová novela tak prezidentovi dovolovala např. rozpustit Sejm (kromě jiných případů) pokud přijal usnesení, které prezidentovi znemožňovalo výkon ústavních pravomocí (tedy za poměrně nejednoznačných podmínek), nebo ukládala premiéroví povinnost konzultovat s prezidentem jména ministrů. (Ustawa o zmianie..., 1989) Hlavu státu posilovalo i to, že zákon, který měl její pravomoci upřesnit, nikdy nebyl přijat. (Ślomka, 2005) Podle malé ústavy pak mohl premiér navrhnout jmenování ministrů zahraničí, vnitra a obrany až po vyslechnutí názoru prezidenta (Ustawa konstytucyjna..., 1992) – extenzivním výkladem tohoto ustanovení rozšiřoval svou moc prezident **Lech Wałęsa**. (srov. Millard, 2000) V obou úpravách disponoval prezident silným suspenzivním vetem – Sejm potřeboval k jeho přehlasování dvoutřetinovou většinu. Postavení prezidenta se tak v některých rysech mohlo blížit poloprezidentskému režimu¹⁵. Silné postavení hlavy státu v dubnové novele bylo výsledkem kompromisu mezi vládnoucím komunistickým režimem a opozicí – prezident měl sloužit jako „záchranná brzda pro síly starého režimu.“ (Mlejnek, 2011, s. 183) Malá ústava byla zase kompromisem mezi Sejmem preferujícím parlamentarismus a

¹⁵ Poloprezidentský režim chápou autoři v duvergerovském a sartoriovském duchu (viz Duverger, 1980; Sartori, 2011). K tomu, aby mohl být režim označen za poloprezidentský, proto nestačí jen přímá volba hlavy státu (srov. Elgie, 2004), ale prezident zároveň musí výkonnou moc částečně sdílet s vládou, při čemž je nezávislý na parlamentu a vláda zase nezávislá na něm.

prezidentem **Lechem Wałęsou** prosazujícím poloprezidencialismus. (Javůrek, 2008; Kubát, 2005)

Ústava z roku 1997, platná dodnes, postavení prezidenta oslabila, a to tak, že v podstatě odpovídá režimu parlamentnímu. Konstituce již nemluví o žádných konzultacích jmen ministrů s prezidentem před jejich jmenováním nebo přesně vyjmenovává podmínky, za nichž může hlava státu rozpustit Sejm. Zákodárci rovněž oslabili prezidentovo suspenzivní veto – Sejm k jeho přehlasování potřebuje už jenom třipětinovou většinu. (Konstytucja..., 1997)

Tradice silného prezidentství ale ovlivňuje přístup politikých aktérů k tomuto úřadu. Prezidentovi je přikládána větší důležitost, než by odpovídala jeho pozici v ústavě. **Mlejnek** dokonce mluví o jakémsi „čtvrtprezidencialismu“, polský politický systém podle něj může „*za jistých okolností procházet spíše parlamentními a spíše poloprezidentskými fázemi.*“ (Mlejnek, 2011, s. 215) Podepsat se na tom mohlo i to, že prvními plně svobodnými volbami v Polsku byly v roce 1990 právě volby prezidentské¹⁶. Nicméně hlava státu postupně ztrácí na významu i z hlediska přístupu politikých aktérů k ní. Slábnutí původně silného prezidenta je typické pro režimy přecházející k demokracii. (Mlejnek, 2011)

Nejasných formulací některých právních předpisů využíval během svého funkčního období **Lech Wałęsa**. (srov. Slomka, 2005) Často vstupoval do vnitropolitických sporů a snažil se ovlivňovat i politické strany, což se setkalo s odporem dalších politikých aktérů a bylo to jednou z příčin oslabení prezidenta v ústavě z roku 1997. (Migalski, 2006) Nástupce **Aleksander Kwaśniewski** zase těžil ze své pozice neformálního lídra Svazu demokratické levice (SLD) a někdy se vměšoval do záležitostí Svazu, i když celkově si počínal zdrženlivěji než **Wałęsa**. (Migalski, 2006) **Lech Kaczyński** nejdříve koordinoval své kroky s premiérem **Jarosławem Kaczyńským**, svým dvojčetem, později se snažil spíše neúspěšně prosadit na úkor premiéra **Donald Tuska**. Ke konfliktům mezi prezidentem a vládou, potažmo parlamentní většinou, v Polsku docházelo zejména během kohabitací. Ačkoli měla vláda a parlament obvykle převahu, snahy prezidentů narušit jejich pozici, ovlivnit politiku a získat vliv na jejich úkor, dokazují politické ambice prezidentů. **Kwaśniewskému** se třeba ve spolupráci se svou původní stranou Svazu

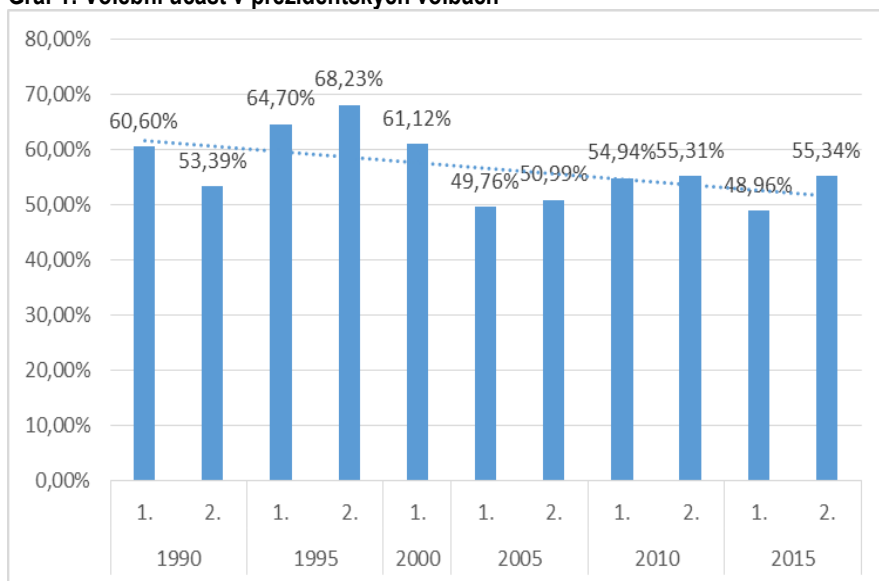
¹⁶ V parlamentních volbách v roce 1989 mohli občané zcela svobodně volit pouze do Senátu. V Sejmu měl režim garantovanou většinu a skutečná politická soutěž probíhala jen ve 35 % okrsků. (Castle, 2003)

demokratické levice podařilo ovlivnit podobu zákona o vojvodstvích prosazovanou vládou **Jerzyho Buzka**. (Ferry, 2003)

Snižující vnímání důležitosti postu prezidenta v Polsku ilustruje i pohled na kandidáty, kteří se o tento úřad ucházeli. (srov. Sielski, 2007) Až do voleb 2005 mezi nimi byli vždy předsedové nebo hlavní představitelé největších politických stran nebo politických táborů. Dva z nich (**Aleksander Kwaśniewski** v roce 1993 a **Marian Krzaklewski** v roce 1997) se kvůli tomu dokonce vzdali možnosti získat post premiéra. Ve volbách 2010 ale na prezidenta kandidoval už jen předseda největší opoziční strany Právo a spravedlnost (PiS) **Jarosław Kaczyński**. Premiér a šéf Občanské platformy (PO) **Donald Tusk**, který ještě pět let předtím stál o zvolení hlavou státu, přenechal kandidaturu předsedovi Sejmu **Bronisławu Komorowskému**. Tusk pochopil, že skutečnou moc drží v úřadu premiéra a že prezident s menšími politickými ambicemi by mohl přinést zklidnění vztahů mezi oběma hlavami výkonné moci. (Mlejnek, 2011)

Celý trend do značné míry potvrzuje i **Komorowského** přístup k úřadu po celé volební období - na rozdíl od předchozích prezidentů nešel do střetu s vládou. V souladu s tzv. **Duvergerovou** mřížkou působil v politickém systému jen jako symbol. (Duverger, 1980) **Komorowski** koeexistoval s vládou, kterou vedla jeho domovská Občanská platforma. Tu **Komorowski** nikdy předtím nevedl a i ve funkci prezidenta byl tedy jen členem většiny, ne jejím lídrem. Jedním z mála okamžiků, kdy **Komorowski** projevil snahu získat větší vliv, bylo jmenování nového premiéra po odchodu **Donalda Tuska** do čela Evropské rady. I tehdy ale nakonec respektoval parlamentní většinu a uznal, že nemá cenu jít proti ní, zvláště když **Tuskův** kabinet neskončil kvůli žádné krizi. (Wirtualna Polska, 2014) **Komorowski** tedy na rozdíl od svých předchůdců nevyvolával konflikty s vládou a plnil své reprezentativní úkoly. Tady je ovšem nutné podotknout, že v úřadu nezažil kohabitaci, se kterou se naopak potýkali všichni jeho předchůdci.

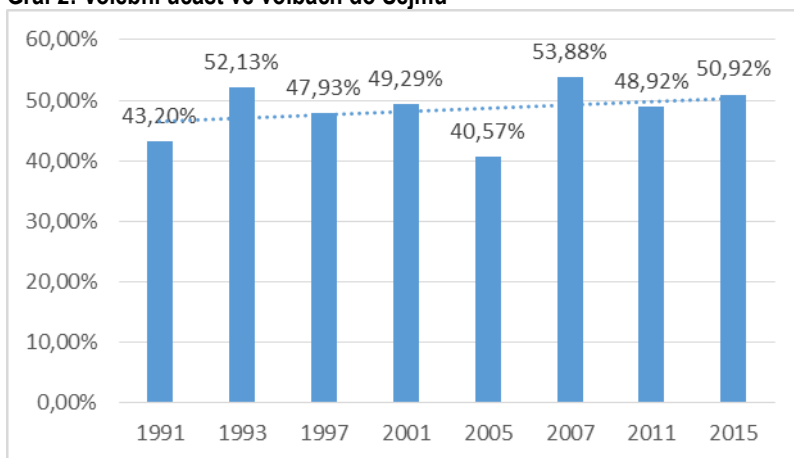
Graf 1: Volební účast v prezidentských volbách

Zdroj: Państwowa Komisja Wybocza (PKW), vlastní zpracování

Prezidentské volby by z hlediska nastavení systému měly být v Polsku spíše volbami druhého řádu, a to minimálně od roku 1997. Reálně ale polské prezidentské volby některé charakteristiky voleb druhého řádu, jak je vyjmenovali **Reif** a **Schmitt** (1980), nesplňují. Ze srovnání grafů 1 a 2 vyplývá, že k volbám do Sejmu, který hraje v polském politickém systému důležitější roli, pravidelně chodí nižší podíl voličů než k volbám prezidenta. To naznačuje, že voliči prezidentovi přikládají větší význam, než by mu příslušel. Rozdíly mezi oběma typy voleb se dlouhodobě spíše zmenšují. Zatímco volební účast v prezidentských volbách dlouhodobě spíše klesá, jak ukazuje graf 1, tak účast ve volbách do Sejmu je stabilní a vykazuje mírný růst. Prezident tak pomalu v očích voličů relativně ztrácí na důležitosti. Na druhou stranu pokles se výrazněji týká prvního kola. Účast v rozhodujícím druhém kole je až na výjimku v roce 1995 stabilní.

Graf 2: Volební účast ve volbách do Sejmu

Zdroj: Państwowa Komisja Wybocza (PKW), vlastní zpracování

V polských prezidentských volbách také obvykle nejsou úspěšní kandidáti nových a malých stran – podpora se naopak většinou koncentruje u dvou hlavních kandidátů. V tomto směru je **Kukizův** relativní úspěch v roce 2015 jistou výjimkou (spolu s úspěchem **Stanisława Tyimińského** v roce 1990¹⁷). Neplatí ani, že by kampaň před prezidentskými volbami musela ve veřejném prostoru výrazněji soupeřit s dalšími politickými tématy. Porážky vládních stran v prezidentských volbách spíše symbolizují celkový posun v náladách voličů, než krátkodobý úmysl vyvinout tlak na vládní strany. Projevují se totiž i v nejbližších parlamentních volbách. Po propadu **Mariana Krzaklewského** v roce 2000 se jeho Volební akce Solidarita o rok později vůbec nedostala do parlamentu, neúspěch levice v roce 2005 provázal i propad její přízně ve volbách do Sejmu. Podobně je to s jejich úspěchy. Výhra **Aleksandra Kwaśniewského** v roce 1995 korunovala úspěch jeho strany dva roky předtím a zvolení **Bronisława Komorowského** následovalo opětovné vítězství Občanské platformy v parlamentních volbách.

¹⁷ Stanisław Tyimiński byl v roce 1990 neznámý polský emigrant, který podnikal v Peru a Kanadě a nečekaně postoupil do 2. kola prezidentských voleb, když předčil tehdejšího premiéra Tadeusze Mazowieckého, který dopltil na ekonomické reformy prosazované jeho vládou. (srov. Gebethner – Jasiewicz, 1993)

3 Analýza prezidentských voleb 2015

Některé faktory naznačují, že prezidentské volby stále nejsou v Polsku volbami druhého řádu. Ani tentokrát nelze mluvit o tom, že by prezidentské volby musely ve veřejném prostoru soupeřit s dalšími politickými tématy. Volební účast, jak je patrné z grafů 1 a 2, zapadá do dlouhodobého trendu a v rozhodujícím druhém kole byla vyšší než v předchozích i následujících parlamentních volbách. Nižší účast v prvním kole je v Polsku běžná a byla na úrovni voleb do Sejmu. V roce 2015 byl ovšem rozdíl mezi koly větší. Voliči totiž očekávali, že do druhého kola postoupí **Komorowski** i **Duda**, což dokládají volební průzkumy, ve kterých se již od ledna 2015 oba kandidáti umísťovali na prvních dvou místech. (Polskie Radio, 2015b; Kublik, 2015; TVN, 2015h)

Pohled na seznam kandidátů prezidentských voleb 2015 ilustruje pokračující trend slábnutí prezidenta v polském politickém systému. Do souboje o prezidentský úřad vůbec poprvé nevyslala svého předsedu ani jedna ze dvou hlavních stran – vládní Občanská platforma ani opoziční Právo a spravedlnost. U Platformy šlo o logický krok. Prakticky se nemohla zachovat jinak. Úřadující prezident **Komorowski** byl totiž původně jejím členem, během svého mandátu se proti straně nevymezoval a byl populární. Navržení protikandidáta by proto mohlo stranu jen poškodit.

Situace v PiS byla ovšem jiná. Její předseda **Jarosław Kaczyński** se neúspěšně pokoušel stát prezidentem už v roce 2010 a očekávalo se, že se o to pokusí znovu. **Kaczyński** ale nakonec nekandidoval. V roce 2010 se mu ani přes dynamickou kampaň nepodařilo zvítězit, a to dosáhl lepšího výsledku, než mnoho komentátorů očekávalo. (Mlejnek, 2011) **Komorowski** byl navíc tentokrát ještě populárnější a **Kaczyński** polskou společnost polarizuje, takže by zvítězil jen těžko. Dlouhodobě se sice těší poměrně vysoké důvěře občanů, ale skupina, která mu nevěří, je ještě početnější. (CBOS, 2015c) Strana proto navrhla do té doby ne příliš známého mladého europoslance a bývalého spolupracovníka prezidenta **Lecha Kaczyńského Andrzeje Dudu**. S jeho jménem přišel sám předseda strany. (Rzeczpospolita, 2014)

Na prezidenta kandidovali pouze lídři některých menších stran, kteří volby využili ke zviditelnění sebe a své strany před podzimními parlamentními volbami a pokusili se tak mobilizovat své potenciální voliče. Šanci stát se prezidentem totiž měli podle předvolebních průzkumů v podstatě jen **Komorowski** a **Duda**. Například Svaz demokratické levice, který se dlouhodobě v předvolebních

průzkumech pohyboval jen mírně nad uzavírací klauzulí pro vstup do Sejmu¹⁸, ve snaze získat nové (liberální) voliče ve volbách nominoval dosud neznámou nestraničku – mladou doktorku historie **Magdalenu Ogórek**. Její kandidatura ale neměla plnou podporu strany a už během kampaně se projevil spory i mezi samotnou **Ogórek** a SLD, mj. kvůli financování kampaně. (Kazikiewicz, 2015)

To Polská lidová strana dokonce původně zvažovala, že vlastního kandidáta ani nepostaví a podpoří **Komorowského**. (TVN 24, 2015c) Nakonec vyslala do boje svého místopředsedu a maršálka Svatokřížského vojvodství **Adama Jarubase**. Vzhledem k předvolební konstelaci i výsledkům kandidátů PSL v předchozích prezidentských volbách byla zřejmě i jeho kandidatura motivována přípravou skalních voličů strany před volbami do Sejmu. I PSL se totiž v průzkumech pohybovala okolo volební klauzule, na rozdíl od SLD ale mohla spoléhat na své silné voličské jádro na venkově, které ji podpořilo i ve volbách do místních a regionálních samospráv na podzim 2014. Proti tomu Tvoje hnutí (TR), navazující na Palikotovo hnutí (RP), které překvapivě uspělo v parlamentních volbách v roce 2011, se zase nominací svého předsedy **Janusze Palikota** pokusilo oživit svou skomírající podporu.

Kuriózní situace nastala v Kongresu nové pravice (KNP), straně **Janusze Korwina-Mikkeho**, neúspěšného uchazeče o řadu politických funkcí, který byl konečně v roce 2014 zvolen do Evropského parlamentu a podle průzkumů veřejného mínění měl šance na úspěch i ve volbách do Sejmu. KNP v lednu **Korwina** odvolal z funkce předsedy, ale zároveň jej podpořil v kandidatuře na prezidenta. **Korwin** v reakci na to se svými příznivci oznámil vznik nové strany Koalice pro obnovu republiky – Svoboda a naděje (KORWiN) se stejným programem jako KNP. (TVN 24, 2015f) Do registrace nové strany ale zůstal členem KNP. (Youtube, 2015) Kongres ale ve volbách postavil vlastního kandidáta, právníka **Jacka Wilka**.

Žádné ze zmíněných menších stran pokus o přilákání voličů v prezidentských volbách nevyšel, jak ukazuje i tabulka 1 zobrazující výsledky voleb. Po historicky nejhorším výsledku SLD ve volbách strana oproti původním plánům rozvázala spolupráci s **Magdalenou Ogórek** a mluvila dokonce i o konci šéfa strany **Leszka Millera**¹⁹, hlavního zastávce její kandidatury.

¹⁸ Výsledky říjnových voleb 2015 do Sejmu jsou vyobrazeny v tabulce č. 2, která se nachází ve čtvrté části textu *Situace po prezidentských volbách*.

¹⁹ Miller skončil po podzimních parlamentních volbách, když se SLD, v rámci široké levicové koalice, historicky poprvé nedostal do Sejmu.

(Pieńkowski, 2015) Téměř zanedbatelnou část voličů oslovili i **Jarubas, Palikot** a **Wilk**, stejně jako režisér **Grzegorz Braun** a kandidáti Národního hnutí (RN) a Přímé demokracie (DB) **Marian Kowalski** a **Paweł Tanajno**. **Korwin-Mikke** dosáhl při pátém pokusu stát se prezidentem svého nejlepšího výsledku, přesto nelze ani v jeho případě hovořit o úspěchu²⁰. Výsledky těchto kandidátů potvrzují, že voliči v polských prezidentských volbách obvykle nevyjadřují podporu kandidátům nových a malých stran, jak je obvyklé pro volby druhého řádu. O úmyslu polských voličů využít volby k protestu nesvědčí ani podíl odevzdaných neplatných hlasů, který byl nižší než v předchozích i následujících volbách do Sejmu.

I třetí **Paweł Kukiz** měl od **Komorowského** a **Dudy** poměrně výrazný odstup. Jakkoli je pro něj zisk téměř 21 % hlasů velkým úspěchem, počet jeho hlasů minimálně nevyvrací tezi o koncentraci podpory u dvou hlavních kandidátů. Jeho vysoká podpora nicméně může naznačovat zvyšující se ochotu voličů v prezidentských volbách experimentovat. Populární zpěvák **Kukiz** těžil hlavně z nespokojenosti Poláků s politickou situací (navzdory ekonomickému růstu) a dlouhým vládnutím koalice PO a PSL. Převzal hlavně protestní voliče, kteří dříve hlasovali třeba pro Palikotovo hnutí, strany **Janusze Korwina-Mikkeho**, ale i pro PO. Dříve přitom **Kukiz** sám podporoval PO. (Musiał, 2007) Samotný **Kukiz** přiznal, že je antisystémovým kandidátem, a mluvil o Polsku jako o partitokracii. (Wirtualna Polska, 2015b) Polský politický systém podle něj slouží pouze zájmům politických stran, politiky považuje za zloděje a lidi, kteří nikdy nepracovali. (TVP Info, 2015a, Wirtualna Polska, 2015a) V kampani často prohlašoval, že chce vrátit stát jeho občanům. (Pajaczek, 2015) **Kukiz** tedy naplnil charakteristiky populismu²¹. Hlavním tématem **Kukize** bylo zavedení jednomandátových volebních obvodů pro volby do Sejmu (v této otázce se angažoval už před svou prezidentskou kandidaturou). Ty by měly dle mínění **Kukize**, které je v rozporu se zkušenostmi z voleb do polského Senátu i zemí, kde používají většinový systém pro volbu dolních komor, oslabit politické strany a posílit nezávislé kandidáty. **Kukiz** dokonce přiznal, že cílem jeho kandidatury není opravdu se stát prezidentem, ale vytvořit okolo něj hnutí dost silné na to,

²⁰ Janusz Korwin-Mikke kandiduje pravidelně na polského prezidenta již od voleb v roce 1995. Nejlepšího volebního výsledku dosáhl právě ve volbách v roce 2015, jeho druhým, respektive třetím největším úspěchem byly volby 2010 (2,48 %) a volby 1995 (2,40 %).

²¹ Naplňuje tzv. jádro populismu, které identifikoval Francisco Panizza. (Panizza, 2005) Populisté považují lid a elity za homogenní elity, mezi nimiž je antagonistický vztah. Lid přitom chápe jako morálně čistý a elity označují jako zkorumpované.

aby na jeho kandidátkách proniklo do Sejmu dost poslanců na prosazení změny volebního systému do Sejmu. (Gądek, 2015)

Tabulka 1: Výsledky polských prezidentských voleb 2015

Kandidát	Politická příslušnost /navrhující strana	1. kolo		2. kolo	
		Počet hlasů	Podíl	Počet hlasů	Podíl
Andrzej Sebastian DUDA	PiS	5 179 092	34,76 %	8 630 627	51,55 %
Bronisław Maria KOMOROWSKI	bezp./PO	5 031 060	33,77 %	8 112 311	48,45 %
Paweł Piotr KUKIZ	bezp.	3 099 079	20,80 %		
Janusz Ryszard KORWIN-MIKKE	KNP/KORWiN	486 084	3,26 %		
Magdalena Agnieszka OGÓREK	bezp./SLD	353 883	2,38 %		
Adam Sebastian JARUBAS	PSL	238 761	1,60 %		
Janusz Marian PALIKOT	TR	211 242	1,42 %		
Grzegorz Michał BRAUN	bezp.	124 132	0,83 %		
Marian Janusz KOWALSKI	RN	77 630	0,52 %		
Jacek WILK	KNP	68 186	0,46 %		
Paweł Jan TANAJNO	DB	29 785	0,20 %		
Celkový počet platných hlasů		14 898 934		16 742 938	
Počet neplatných hlasů		124 952		250 231	

Vysvětlivky:

PiS = Prawo i Sprawiedliwość (Právo a spravedlnost), PO = Platforma Obywatelska (Občanská platforma), KNP = Kongres Nowej Prawicy (Kongres nové pravice), KORWiN = Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja (Koalice obnovy republiky Svoboda a Naděje), PSL = Polskie Stronnictwo Ludowe (Polská lidová strana), TR = Twój Ruch (Tvoje hnutí), RN = Ruch Narodowy (Národní hnutí), DB = Demokracja Bezpośrednia (Přímá demokracie)

Zdroj: Państwowa Komisja Wyborcza (PKW), vlastní zpracování

I třetí **Paweł Kukiz** měl od **Komorowského** a **Dudy** poměrně výrazný odstup. Jakkoli je pro něj zisk téměř 21 % hlasů velkým úspěchem, počet jeho hlasů minimálně nevyvrací tezi o koncentraci podpory u dvou hlavních kandidátů. Jeho vysoká podpora nicméně může naznačovat zvyšující se ochotu

voličů v prezidentských volbách experimentovat. Populární zpěvák **Kukiz** těžil hlavně z nespokojenosti Poláků s politickou situací (navzdory ekonomickému růstu) a dlouhým vládnutím koalice PO a PSL. Převzal hlavně protestní voliče, kteří dříve hlasovali třeba pro Palikotovo hnutí, strany **Janusze Korwina-Mikheho**, ale i pro PO. Dříve přitom **Kukiz** sám podporoval PO. (Musiał, 2007) Samotný **Kukiz** přiznal, že je antisystémovým kandidátem, a mluvil o Polsku jako o partitokracii. (Wirtualna Polska, 2015b) Polský politický systém podle něj slouží pouze zájmům politických stran, politiky považuje za zloděje a lidi, kteří nikdy nepracovali. (TVP Info, 2015a, Wirtualna Polska, 2015a) V kampani často prohlašoval, že chce vrátit stát jeho občanům. (Pajaczek, 2015) **Kukiz** tedy naplnil charakteristiky populismu²². Hlavním tématem **Kukize** bylo zavedení jednomandátových volebních obvodů pro volby do Sejmu (v této otázce se angažoval už před svou prezidentskou kandidaturou). Ty by měly dle mínění **Kukize**, které je v rozporu se zkušenostmi z voleb do polského Senátu i zemí, kde používají většinový systém pro volbu dolních komor, oslabit politické strany a posílit nezávislé kandidáty. **Kukiz** dokonce přiznal, že cílem jeho kandidatury není opravdu se stát prezidentem, ale vytvořit okolo něj hnutí dost silné na to, aby na jeho kandidátkách proniklo do Sejmu dost poslanců na prosazení změny volebního systému do Sejmu. (Gađek, 2015)

Ačkoli koalice Občanské platformy a Polské lidové strany vládla v době prezidentských voleb 2015 Polsku už 7,5 roku a z vládního tábora pocházel i prezident, vládní politici se těšili důvěře Poláků. Žebříčkům důvěry dlouhodobě vévodili prezident **Bronisław Komorowski** a premiérka **Ewa Kopacz**, za nimi se obvykle umisťovali další představitelé PO jako ministr zahraničí **Grzegorz Schetyna** nebo maršálek Sejmu **Radosław Sikorski**. (CBOS, 2015c) Opoziční politici byli většinou až za nimi. Na čelních místech žebříčků se obvykle umisťoval i předchozí premiér **Donald Tusk**. (CBOS, 2014) Důvěra v něj ale před oznámením jeho odchodu do čela Evropské rady spíše klesala. Výměnu **Tuska** za **Kopacz** lze proto chápat také jako snahu oživit vedení vlády. Před prezidentskými volbami v květnu 2015 začala důvěra v prezidenta i premiérku mírně klesat. Naopak rychlým tempem rostla důvěra v europoslance a prezidentského kandidáta Práva a spravedlnosti **Andrzeje Dudu**. (CBOS, 2015c)

²² Naplňuje tzv. jádro populismu, které identifikoval Francisco Panizza. (Panizza, 2005) Populisté považují lid a elity za homogenní elity, mezi nimiž je antagonistický vztah. Lid přitom chápe jako morálně čistý a elity označují jako zkorumpované.

Průzkumy i dva měsíce před volbami favorizovaly **Bronisława Komorowského**, kterého byla ochotna volit téměř polovina Poláků, s mírnými odchylkami podle jednotlivých průzkumů – v jednom 48 % (CBOS, 2015b), v jiném 46 % (TVN 24, 2015a). Kandidátu PiS **Andrzej Dudovi** bylo ochotno dát hlas 20 %, resp. 31 % dotázaných. Za nimi byl v prvním průzkumu **Korwin-Mikke** se 4 %, ostatní kandidáti se pohybovali kolem dvou procent nebo ještě níž. Druhý průzkum na třetí pozici stavěl **Pawła Kukize** s podporou 5 %, za ním byli se 4 % **Ogórek**, **Korwin-Mikke** a **Palikot**. Preference **Komorowského** ovšem ve srovnání s obdobím před začátkem horké fáze kampaně klesaly, **Dudovy** naopak rostly. (CBOS, 2015b; TVN 24, 2015a) **Komorowski** tak měl před volbami pozici jasného favorita. Přesto i průzkumy naznačovaly trend erodující podpory pro něj i pro vládnoucí PO. V období před prezidentskými volbami se totiž začala projevovat únava z dlouhé koaliční vlády PO a PSL. Polská ekonomika sice jako jedna z mála v Evropě dlouhodobě rostla, navíc klesala i nezaměstnanost (OECD, 2015), ale z těchto úspěchů neprofitovaly všechny skupiny obyvatel, což se projevilo na popularitě vlády a tím i prezidenta, který vládním stranám výrazněji neodporoval, jak už bylo naznačeno výše. Dokládá to ale i tzv. odposlechová aféra, která byla před prezidentskými volbami velkým tématem. Média v červnu 2014 zveřejnila nelegální nahrávky členů **Tuskova** kabinetu a dalších představitelů státních orgánů a firem. Pohoršení veřejnosti vyvolal zejména vulgární slovník politiků, mezi nimiž byl i tehdejší ministr zahraničí **Radosław Sikorski**. Ten mimo jiné zpochybňoval hodnotu polsko-amerického spojení. (Rzeczpospolita, 2014) Opozice kvůli aféře žádala demisi celé vlády. Prezident **Komorowski** se za vládu postavil s tím, že jako hlava státu má působit jako stabilizátor společnosti. Uznal, že členové vlády neporušili žádné zákony, ale vyjádřil lítost nad zhoršením politické kultury. (Gazeta Wyborcza, 2014) Ačkoli se prezident z hlediska nastavení svého úřadu zachoval správně, přimknutí k vládě mu v očích veřejnosti uškodilo. Další odposlechy se objevily mezi prvním a druhým kolem prezidentských voleb, čímž se téma znovu dostalo do popředí mediálního zájmu.

Přílišná shoda s vládami **Donalda Tuska** a **Ewy Kopacz** byla **Komorowskému** vyčítána protivníky i během kampaně. (TVN 24, 2015d) I proto se prezident prezentoval jako občanský kandidát s podporou PO, nikoli jako kandidát PO. **Komorowskému** uškodila i neochota zúčastnit se televizních debat před prvním kolem. Odkazoval přitom na to, že podobných debat se

dosud neúčastnil žádný z úřadujících prezidentů usilující o znovuzvolení. (Rzeczpospolita, 2015) I kvůli tomuto rozhodnutí čelil kritice protikandidátů.

Dalším faktorem stojícím za **Komorowského** porážkou byla nevýrazná a nudná kampaň. (srov. Dziennik.pl, 2015a; Stankiewicz, 2015) Prezident na základě předvolebních průzkumů věřil, že samotné hlasování je pouze formalita a svého hlavního soupeře podcenil. To ostatně potvrzoval i svými výroky o tom, že chce zvítězit již v prvním kole. Oproti tomu **Dudova** kampaň působila dynamicky. Kandidát PiS cestoval po Polsku a pořádal mítinky s vysokou účastí. Navíc apeloval na voliče nespokojené se stávající politickou situací, když poukazoval na zákony, které **Komorowski** podepsal – např. o zvýšení věku pro odchod do důchodu nebo o zvýšení daní. (Foy, 2015)

V prvním kole prezidentských voleb 2015 tak nakonec zvítězil **Andrzej Duda**, **Bronisław Komorowski** za ním zaostal téměř o jeden procentní bod. Výsledky kontrastovaly s očekáváním veřejnosti i prezidenta. **Komorowski** se před druhým kolem pokusil na svou stranu získat voliče **Pawła Kukize** a chopil se tématu zavedení jednomandátových volebních obvodů pro volby do Sejmu. Hned den po prvním kole vyhlásil v této otázce referendum²³, při čemž ji spojil s dalšími dvěma problémy – se zachováním financování politických stran ze státního rozpočtu a s posílením pozice občana na úkor státu při řešení nejasností v daňovém přiznání. Samotný prezident přiznal, že tak reagoval na **Kukizovu** vysokou podporu ve volbách. Referendum lze také vnímat jako nezamýšlenou pomstu **Kukizovi**. Rocker kvůli tomu musel změnit program své nové strany pro parlamentní volby. (Mlejnek, 2015)

Komorowski se na rozdíl od kola prvního účastnil obou prezidentských debat před druhým kolem. Podle většiny analytiků z nich vyšel jako vítěz. Vydařila se mu hlavně ta první. Na **Andrzej** **Dudovi** byla v průběhu diskuze patrná nervozita, občas dokonce špatně artikuloval a až přehnaně gestikuloval. Na druhou stranu podle politoložky **Ewy Marciniak** voličům ukázal, že je také jen člověk prožívající diskuzi. Při debatě v prvním kole se **Duda** choval odlišně, méně gestikuloval a nebyl tak emotivní, což mu mohlo pomoci k dobrému výsledku. (Wirtualna Polska, 2015c; Wyborcza.pl, 2015a; Zawadzki, 2015)

Komorowskému se výsledky voleb zvrátit nepodařilo. Mezi voliči převládla touha po změně a i ve druhém kole vyhrál mladý opoziční kandidát **Andrzej Duda**. Úřadující prezident tak do značné míry doplatil na své spojení s koaliční

²³ Referendum inicioval prezident Komorowski, ale bylo zapotřebí souhlasu horní komory Parlamentu. Senátní většina Občanské platformy s referendem souhlasila.

vládou PO a PSL. Nepomohly mu ani vydařené televizní debaty ani zbrklé vyhlášení referenda o většinovém volebním systému. **Kukizovi** voliči, na které tím pravděpodobně cílil, podpořili převážně vítězného **Dudu**, jenž o více než půl milionu hlasů překonal **Komorowského**. Mezi oběma kandidáty byl rozdíl více než třech procentních bodů (viz Tabulka 1).

4 Situace po prezidentských volbách

Andrzej Duda se ujal prezidentského úřadu 6. srpna 2015. Při svém inauguračním projevu prohlásil, že doufá v jednotu celého národa a plodnou spolupráci s kabinetem i parlamentem. Dále uvedl, že je prezidentem všech Poláků a bude usilovat o sjednocení země, jako tomu prý bylo za časů odborového hnutí Solidarita. Již při jeho inauguračním projevu bylo ale patrné, že země je rozdělená. Řada zákonodárců za PO při některých pronesených větách dokonce „bučela“. (TVN 2015g)

Duda se již ve svém inauguračním projevu zaměřil na zahraniční politiku. Slíbil, že se bude snažit zvýšit přítomnost vojsk NATO v zemi. Několik týdnů poté kritizoval NATO, že bere Polsko jako „nárazníkovou zónu“ a ne jako „skutečné východní křídlo aliance“. Na své první zahraniční cesty se **Andrzej Duda** rozhodl vydat do Estonska, Německa, Velké Británie a Spojených států²⁴. Estonsko si vybral proto, že s baltskou zemí sdílí obavy z ruské rozpínavosti. I proto dorazil do Tallinnu v den výročí (23. srpna) podpisu paktu **Ribbentrop-Molotov**. (Czupryn, 2015) Cestu do Německa podnikl tři týdny po složení prezidentského slibu. **Duda** se označil za přítele Německa, jeho žena je profesorkou německého jazyka s židovskými kořeny a i prezident má k zemi blízký vztah. Setkal se s německým prezidentem i kancléřkou. Vztahy mezi oběma státy označili politici za strategické. (Czupryn, 2015; Seeman, 2015; TVN 24, 2015b) Prezidentovy výroky o Německu jsou zajímavé s ohledem na to, že jeho blízký politický spojenec a předseda PiS **Jarosław Kaczyński** často uplatňoval vůči Německu konfrontační politiku. V polovině září **Duda** navštívil Velkou Británii, kde s britským premiérem **Davidem Cameronem** řešil aktuální politické otázky, např. uprchlickou krizi, ale také společně rozebírali možné

²⁴ Mimo zmíněné cesty prezident Duda také navštívil Vatikán, Rumunsko, kde se sešel s představiteli členských zemí NATO ze středovýchodní Evropy, či Slovensko. Koncem října navštívil Paříž, kde jednal mimo jiné s prezidentem Françoisem Hollandem. (Prezydent.pl, 2015a)

posílení NATO ve východní Evropě²⁵. Ve Spojených státech polský prezident mimo jiné přednesl svůj projev na 70. zasedání OSN a bilaterálně se sešel s politiky z dalších zemí. (Prezydent.pl, 2015b; TVN24, 2015ch)

Po složení prezidentského slibu **Andrzej Duda** přišlo také začátkem září na pořad dne referendum vyhlášené v květnu mezi prvním a druhým kolem prezidentských voleb ještě prezidentem **Komorowským**. Hlasování nebylo kvůli nízké volební účasti prohlášeno za platné. Přišlo k němu pouze 7,48 % Poláků a nebyla proto splněna podmínka účasti alespoň poloviny oprávněných voličů. Pokud se i přesto zaměříme na výsledky referenda, tak se 78 % hlasujících vyslovilo pro zavedení většinového volebního systému, pro zachování stávajícího způsobu financování politických stran (ze státního rozpočtu) hlasovalo 17,37 % hlasujících a za řešení nedostatků v daňovém přiznání ve prospěch daňového poplatníka se vyslovilo 94,51 % hlasujících. (Gazeta Wroclawska, 2015; Polityka, 2015) Velký zastánce jednomandátových obvodů **Paweł Kukiz** komentoval výsledky referenda tak, že „partajni režim zvítězil nad občanem“ a přislíbil odvetu v říjnových volbách. V těch zvítězilo Právo a spravedlnost, které získalo jako první strana²⁶ od pádu komunismu v roce 1989 absolutní většinu v Sejmu. Do čela jednobarevné vlády se pak postavila **Dudova** volební manažerka **Beata Szydło**. Občanská platforma skončila druhá a od předchozích voleb ztratila víc než třetinu hlasů. **Kukizova** strana skončila třetí, při čemž pro ni nehlasovala ani polovina jeho voličů z prezidentských voleb.

Na hodnocení **Dudova** mandátu je ještě brzy, ale během krátké kohabitace v úvodu prezidentského období to vypadalo, že by se mohl pokusit o vzkříšení tradice silného prezidenta, což ostatně sliboval už v kampani. (Polskie Radio, 2015a) Po svém zvolení vyzval vládu, aby do doby, než se ujme úřadu, nepřijímala žádná vážná rozhodnutí. Premiérka **Ewa Kopacz** to rázně odmítla. (Wyborcza.pl, 2015b) Do dalšího sporu s vládou se dostal po parlamentních volbách, kdy i přes naléhání premiérky odmítl změnit termín prvního zasedání Sejmu, které kolidovalo s evropským summitem o uprchlické krizi. Sám prezident se účastnil první schůze Senátu a Polsko tak na jednání neměl kdo

²⁵ V lednu 2016 se prezident Duda sešel v Belgii s generálním tajemníkem NATO Jensem Stoltenbergem, kde společně probírali především plánovaný summit NATO, který se má uskutečnit v červenci 2016 na Národním stadionu ve Varšavě. Polský prezident označil za hlavní prioritu summitu zřízení stálých aliančních základů ve střední Evropě. (Prezydent.pl, 2016)

²⁶ Na kandidátkách PiS byli ale zastoupeni i členové dalších menších stran.

zastupovat²⁷. (Dziennik.pl, 2015b) Po nástupu do úřadu se **Duda** snažil na termín parlamentních voleb vyhlásit další referendum o privatizaci státních lesů, důchodovém a školním věku, avšak polští senátoři prezidentův návrh zamítli. (TVP Info, 2015b) Šlo o témata, o kterých mluvil už během kampaně.

Tabulka 2: Výsledky voleb do Sejmu Polské republiky 2015

Politická strana	Počet hlasů	Podíl	Rozdíl	Poslanci	Rozdíl
Právo a spravedlnost	5 711 687	37,58 %	+7,68 %	235	+78
Občanská platforma	3 661 474	24,09 %	-15,09 %	138	-69
Kukiz'15	1 339 094	8,81 %	-	42	-
Moderní Ryszarda Petru	1 155 370	7,60 %	-	28	-
Sjednocená levice	1 147 102	7,55 %	-10,71 %	0	-67
Polská lidová strana	779 875	5,13 %	-3,23 %	16	-12
KORWiN	722 999	4,76 %	-	0	-
Strana Společně	550 349	3,62 %	-	0	-
Německá menšina	27 530	0,18 %	-0,01 %	1	0
Ostatní	105 191	0,68 %	-	0	-
Celkový počet platných hlasů	15 200 671				
Počet neplatných hlasů	394 664				

Zdroj: Państwowa Komisja Wyborcza (PKW), vlastní zpracování

Snaha prezidenta **Dudy** o prosazení referenda, aktivita v zahraniční politice a výzva vládě naznačují, že případná další kohabitace, která by nastala někdy během jeho funkčního období, by mohla být poměrně bouřlivá (podobně jako za některých jeho předchůdců), pokud by se prezident opravdu rozhodl prosazovat svou politiku. Podobná situace by mohla nastat, pokud by se ve špatném rozešel s PiS. Polská ústava mu sice neumožňuje aktivně vládnout, tudíž by převahu měla mít vláda, ale prezident má zákonodárnou iniciativu a hlavně může kabinetu bez jasné a stabilní většiny výrazně komplikovat práci silným suspenzivním vetem. Zatím ale prezident politice jednobarevné vlády PiS neodporoval, přestože přijímala některé kontroverzní zákony²⁸. (Wilgocki – Kościński, 2015)

Podle průzkumu provedeného měsíc po volbách bylo s výsledky prezidentských voleb 32 % dotázaných spokojeno. Každému pátému byl výsledek lhostejný, pro 16 % respondentů to bylo zklamání či v nich výsledek

²⁷ Nakonec na summitu Evropské unie ve Vallettě Polsko na žádost premiérky Ewy Kopacz zastupoval český předseda vlády Bohuslav Sobotka. (Dziennik.pl, 2015b)

²⁸ Novelu zákonů o ústavním soudu a zákona o veřejnoprávních médiích.

vyvolával strach, 10 % lidí ho přijalo s nejistotou. S odpověďmi volební apatie či zlost se ztotožnilo po pěti procentech respondentů. (CBOS, 2015a) Z prezidenta **Dudy** se po samotném nástupu do úřadu stal podle průzkumů nejdůvěryhodnější polský politik. V posledních dvou měsících roku 2015 ale rostl počet obyvatel, kteří hodnotili prezidenta negativně. V prosinci se jednalo již o 40 % dotázaných, což byl dvojnásobek oproti listopadu²⁹. Za nárůst nejspíš může prezidentův přístup k politice PiS, třeba podpis kontroverzní novely zákona o ústavním soudu. I přes tento nárůst stále většina dotázaných (43 %) hodnotila prezidenta pozitivně a lépe než Sejm a Senát³⁰. (CBOS, 2015d; Wyborcza.pl, 2015d)

Závěr

Polsko na první pohled potvrdilo trend přímých prezidentských voleb ve středovýchodní Evropě v poslední době. Jednotlivé země se ale trochu liší. Jak v Polsku, tak v Česku, Chorvatsku a na Slovensku se sice stali prezidenty kandidáti, kteří se vymezovali vůči stávajícím vládám, ale jednotliví vítězové jsou odlišní. V Polsku vyhrál zástupce nejsilnější opoziční strany, která pak zvítězila i v parlamentních volbách a sestavila jednobarevnou vládu. Změnu v polské politice tak lze z tohoto pohledu chápat spíše jako součást běžného politického cyklu, který se obvykle vyznačuje alternací, byť alternace v pravém smyslu v polském prostředí znamená výměnu vlády, nikoli prezidenta. Volby proto nejsou politickým zemětřesením, ale spíše jen překvapením, protože se nenaplnil předpoklad vítězství **Bronisława Komorowského**. Podobně vlastně skončily pouze volby v Chorvatsku, kde se během vlády sociálně demokratického kabinetu stala prezidentkou bývalá ministryně zahraničí za tradičně nejsilnější pravicovou stranu Chorvatskou demokratickou unií **Kolinda Grabar-Kitarović**. V Česku a na Slovensku dopadly volby odlišně. Ačkoli podpora **Miloše Zemana** a **Andreje Kisky** plynula také z nespokojenosti obyvatel se stávajícími vládami, ani jeden z nich nebyl typickým představitelem opozičního politika, ale spíše osobnosti přicházející z prostředí mimo politiku.

²⁹ Prezidenta vnímali pozitivně především voliči PiS (92 %). Jednalo se především o nejmladší respondenty (18-24 let), obyvatele venkova, lidi s nižším vzděláním a osoby s nižším příjmem. Naopak negativně na prezidenta nahlíželi voliči strany Moderní Ryszarda Petru (82 %) a PO (68 %). Více se jednalo o respondenty starší 55 let, lidé žijící ve městech, osoby s vyšším vzděláním a vyššími příjmy. (Wyborcza.pl, 2015d)

³⁰ Práci Sejmu vnímalo pozitivně 25 % respondentů a naopak negativně 58 %. V případě Senátu 45 % respondentů hodnotilo jeho práci negativně a naopak 27 % pozitivně. (Wyborcza.pl, 2015d)

Kandidáti tradiční politické opozice spíše propadli, i když v obou zemích za tím stály různé důvody. Oba budoucí prezidenti z této své pozice těžili a získali i podporu části obyvatel nespokojených s politikou jako takovou. Od **Zemanova** aktivního politického angažmá už uplynula dlouhá doba, a tak v době prezidentských voleb už nesehrálo výraznější roli³¹. Z prostředí mimo politiku, pomineme-li jeho krátké působení coby člena regionálního parlamentu, pocházel v Polsku třetí v pořadí **Paweł Kukiz**. I tento trend se tak v Polsku projevil, ale v menší míře než v okolních zemích.

Bronisław Komorowski nepřešel opilý na přechodu těhotnou invalidní jeptišku, a přesto prohrál. Když **Adam Michnik** formuloval tento předpoklad, nejspíš si neuvědomil, že Občanská platforma po 7,5 letech vlády s Polskou lidovou stranou ztratila svou původní přitažlivost a že **Andrzej Duda** není polskou společností polarizující **Jarosław Kaczyński**. V lednu jeho předpoklad vypadal bezchybně. Pomyslnou jeptiškou ale nakonec pro úřadujícího prezidenta byli **Andrzej Duda** a **Paweł Kukiz**. Mladému europoslanci a jeho štábu se podařilo vést úspěšnou kampaň, využít únavu z PO a ve volbách nečekaně zvítězit. Na vlně nespokojenosti s PO a celým politickým establishmentem se svezl i **Kukiz**, jehož nejspíš podpořila řada původních podporovatelů **Komorowského**. Ten se částečně o výhru připravil i sám nevýraznou kampaní a přílišnou sebedůvěrou ve vítězství, kdy se odmítl zúčastnit televizních debat před prvním kolem. Právo a spravedlnost díky všem těmto faktorům zvítězilo v prvních volbách po deseti letech³². Zajímavé je, že podobnou strategii se PiS rozhodlo využít i pro podzimní parlamentní volby, ve kterých na premiérku nominovalo poslankyni **Beatu Szydło**, i když kontroverzní **Kaczyński** stále zůstával předsedou. Znovu šlo o úspěšnou strategii a straně se jako první v novodobé historii Polska podařilo získat absolutní většinu křesel v obou parlamentních komorách.

Prezidentské volby 2015 byly prvními volbami, ve kterých se o úřad prezidenta neucházel žádný z předsedů dvou hlavních parlamentních stran. To naznačuje, že si tyto strany uvědomily, že postavení prezidenta v polském politickém systému je slabší, než vlády a parlamentní většiny. Prezidentem se chtěli stát pouze předsedové některých menších stran, u kterých ale šlo spíše o

³¹ Nepočítáme-li Zemanův neúspěšný pokus o návrat do politiky ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010.

³² PiS na počet hlasů těsně porazilo PO už ve volbách do vojvodství, okresů a obcí, ale PO zvítězila ve větším počtu vojvodství a získala více mandátů, takže výsledky nelze vnímat tak jednoznačně.

snahu zviditeľniť sa pred podzimnými parlamentnými voľbami. Stejnou motiváciou mal i tretí neúspešnejší kandidát **Paweł Kukiz**, ktorý jej priznal dokonca verejne. Zoznam kandidátov tak potvrdzuje, že sa prezidentské voľby v Poľsku postupne približujú postaveniu voleb druhého rádu aspoň vo vnímaní strán, ktoré jej dříve prisuzovali väčšiu dôležitosť. Zmena vnímania sa zatiaľ neprejavuje u voličov, pretože ich účasť bola v roku 2015 v prvom kole zhruba rovnaká ako vo voľbách do Sejmu v rovnakom roku, a vo druhom dokonca vyššia. Obe vládne strany v prezidentských voľbách síce stratili, ale to sa potvrdilo i v následných parlamentných voľbách. Dva hlavné kandidáti v květnu dohromady obdrželi vyšší podiel hlasov, než ich strany v říjnu, což zpochybňuje ochotu poľských voličov experimentovať s novými a malými stranami v parlamentných voľbách, jak by odpovídalo voľbám druhého rádu. Poľské prezidentské voľby v roku 2015 proto nelze považovat za voľby druhého rádu, i když tomu některé faktory nasvědčují. Dlouhodobě k tomu ale voľby hlavy státu směřují. Politické strany jej začínají přikládat menší dôležitosť a podle našeho názoru je jen otázkou času, kdy se to výrazněji projeví i ve volební účasti. Zatím ale můžeme hovořit o tom, že v Poľsku v podstatě vedle sebe existují dvojice voľby prvního rádu, což je důsledkem relativně silného postavení prezidenta v minulosti.

Z výroků **Andrzeje Dudy** během kampaně a jeho činů v prvních měsících v úřadě lze usuzovat, že má v úmyslu plně využívat své kompetence. Případná kohabitace by proto mohla být konfliktní podobně, jako tomu bývalo dřív. Z hlediska nastavení ústavního systému by síce vláda a parlamentní většina měly převahu, ale prezident by jim vládnutí mohl komplikovat. Vzhledem k výsledku parlamentních voleb na podzim 2015 a prezidentově spřízněnosti s vládni stranou to ale v Poľsku aspoň prozatím na kohabitaci nevypadá.

Literatura:

- ADAMCZYK, A. 2011. Instytucja prawyborów w Polsce. Prawyборы prezydenckie (1995-2005). In *Przegląd Politologiczny*, roč. 16, 2011, č. 3, ISSN 1426-8876, s. 119 - 131.
- ANTAL, J. – GREGUŠKA, M. – MIŠTÍK, I. 2006. Volebný rok 2005 – Kde sa nachádza Poľsko?. In *Slovenská politologická revue*, roč. 6, 2006, č. 4, ISSN 1335-9096, s. 1 - 18.
- BBC. 2012. *Hungary: Janos Ader replaces Pal Schmitt as president* [online]. 2. 5. 2012. BBC. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-17920309>>.

- CASTLE, M. 2003. *Triggering Communism's Collapse: Perceptions and Power in Poland's Transition*. Oxford : Rowman & Littlefield, 2003. s. 258, ISBN 978-0742525153.
- CBOS. 2014. *Zaufanie do polityków przed zmianą rządu* [online]. 2015. Centrum badania opinii społecznej. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_130_14.PDF>.
- CBOS. 2015a. *Oczekiwania wobec prezydentury Andrzeja Dudy* [online]. 2015. Centrum badania opinii społecznej. [cit. 15. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_108_15.PDF>.
- CBOS. 2015b. *Preferencje w wyborach prezydenckich* [online]. 2015. Centrum badania opinii społecznej. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_055_15.PDF>.
- CBOS. 2015c. *Zaufanie do polityków w kwietniu* [online]. 2015. Centrum badania opinii społecznej. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_058_15.PDF>.
- CBOS. 2015d. *Zaufanie do polityków w grudniu* [online]. 2015. Centrum badania opinii społecznej. [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné na internetu: <http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_176_15.PDF>.
- CZUPRYN, A. 2015. *Estonia: Prezydent Andrzej Duda w Tallinie. Paweł Zalewski: To polska racja stanu* [online]. 23. 8. 2015. Polska times. [cit. 7. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.polskatimes.pl/artykul/6246852,estonia-prezydent-andrzej-duda-w-tallinie-pawel-zalewski-to-polska-racja-stanu-video,id,t.html?cookie=1>>.
- DUVERGER, M. 1980. A New Political System Model: Semi-presidential Government. In *European Journal of Political Research*. roč. 8, 1980, č. 2, ISSN 1475-6765, s. 165 - 187.
- DZIENNIK.PL. 2015a. *Eksperci ostro krytykują sztab Komorowskiego. "Najgorzej prowadzona kampania od lat"* [online]. 6. 3. 2015. Dziennik.pl. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://wiadomosci.dziennik.pl/wybory-prezydenckie/artykuly/484683,slaby-miesiac-kampani-wyborczej-eksperci-krytykuja-bronislawa-komorowskiego.html>>.
- DZIENNIK.PL. 2015b. *Prezydent Duda kontra premier Kopacz. "Ma możliwość wzięcia udziału w szczycie UE na Malcie"* [online]. 11. 11. 2015. Dziennik.pl. [cit. 11. 11. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/505218,szczyt-ue-na-malcie-i-termin-pierwszego-posiedzenia-sejmu-prezydent-duda-ma-glos.html>>.

- DZWOŃCZYK, J. 2002. Marketing wyborczy w kampanii prezydenckiej 2000 w Polsce. In *Athenaeum*, roč. 6, 2002, č. 7, ISSN 1505-2192, s. 69 - 97.
- ELGIE, R. 2004. Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations. In *Political Studies Review*, roč. 2, 2004, č. 3, ISSN 1478-9302, s. 314 - 330.
- ELGIE, R. – FAUVELLE-AYMAR, Ch. 2012. Turnout Under Semipresidentialism: First- and Second-Order Elections to National-Level Institutions. In *Comparative Political Studies*, roč. 45, 2012, č. 12, ISSN 1552-3829, s. 1598 - 1623.
- FERRY, M. 2003. The EU and Recent Regional Reform in Poland. In *Europe-Asia Studies*, roč. 55, 2003, č. 7, ISSN 0966-8136, s. 1097 - 1116.
- FOY, H. 2015. *Lacklustre campaign pushes Poland's president towards run-off vote* [online]. 6. 5. 2015. Financial Times [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.ft.com/cms/s/0/b272b898-f3b9-11e4-99de-00144feab7de.html#axzz3lnV4Qafe>>.
- GADEK, J. 2015. *Paweł Kukiz na prezydenta? "Powieм jak Lech Wałęsa - nie chcę, ale muszę"* [online]. 16. 1. 2015. Onet.pl. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/pawel-kukiz-na-prezydenta-powieм-jak-lech-walesa-nie-chce-ale-musze/5t2sd>>.
- GAZETA WROCŁAWSKA. 2015. *PKW ogłosiła wyniki referendum 2015* [online]. 6. 9. 2015. Gazeta Wroclawska. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.gazetawroclawska.pl/artukul/7162968,pkw-oglosila-wyniki-referendum-2015-frekwencja-wyniki-glosowania,id,t.html?cookie=1>>.
- GAZETA WYBORCZA. 2014. *Komorowski o aferze podsłuchowej: Wnioski powinni wyciągnąć sami bohaterowie nagrań* [online]. 23. 6. 2014. Gazeta Wyborcza. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://wyborcza.pl/1,76842,16202025,Komorowski_o_aferze_podsluchowej_Wnioski_powinni.html>.
- GEBETHNER, S. – JASIEWICZ, K et al. 1993. *Dlaczego tak głosowano : wybory prezydenckie '90 : (analiza polityczna i socjologiczna)*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1993. s. 245, ISBN 83-85479-42-2.
- HIX, S. 1998. Elections, parties and institutional design: A comparative perspective on European Union democracy. In *West European Politics*, roč. 21, 1998, č. 3, ISSN 1743-9655, s. 19 - 52.

- HORNEK, J. 2014. Polsko v kontextu strednej Evropy na stránkach českých odborných politologických periodik. In Roman Baron – Roman Madecki et al. *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie - historie - politologie - právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014. ISBN 978-80-7286-245-0, s. 264 - 287.
- HORVÁTH, P. 2003. Postavenie prezidentov v krajinách V-4. In *Slovenská politologická revue*, roč. 3, 2003, č. 1, ISSN 1335-9096, s. 1 - 17.
- CHARVÁT, J.; JUST, P. a kol. (2014). *První přímá volba prezidenta v ČR roce 2013*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. s. 245, ISBN 978-80-86855-96-7.
- JAVŮREK, P. 2008. Postavení prezidentů v politickém systému Polska, Litvy a Rumunska. In Miroslav Novák – Miloš Brunclík et al. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Vimperk: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-179-6, s. 78 - 118.
- KAMOLA-CIEŚLIK, M. 2012. The Economic Policies of Candidates Running for the Office of the President of the Republic of Poland in 2010. In *The Copernicus Journal of Political Studies*, roč. 1, 2012, č. 1, ISSN 2299-4335, s. 144 - 155.
- KASIŃSKA-METRYKA, A. 2006. Wizerunek kandydata na prezydenta - polityczna poprawność kontra marketingowe wyzwania. Analiza wizerunku D. Tuska i L. Kaczyńskiego na podstawie kampanii prezydenckiej w Polsce w 2005 roku. In *Athenaeum*, roč. 10, 2006, č. 14-15, ISSN 1505-2192, s. 157 - 168.
- KAZIKIEWICZ, M. 2015. *Politolodzy: Magdalena Ogórek pogrzebie SLD. W tle spór pieniędzy* [online]. 2015. Wirtualna Polska. [cit. 7. 6. 2015]. Dostupné na internetu: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,130496,title,Politolodzy-Magdalena-Ogorek-pogrzebie-SLD-W-tle-spor-o-pieniadze,wid,17492266,wiadomosc.html?ticaid=11500c&_tictsn=3>.
- KOEPKE, J. R. – RINGE, N. 2006. The second-order election model in an enlarged Europe. In *European Union Politics*, roč. 7, 2006, č. 3, ISSN 1741-2757, s. 321 - 346.
- KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ. 1997. Polsko: 1997. [online]. Dostupné na internetu: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>. [cit. 23. 5. 2015].
- KUBÁT, M. 2000. Prezidentské volby 2000 v Polsku. In *Politologická revue*, roč. 7, 2000, č. 2, ISSN 1211-0353, s. 92 – 110.

- KUBÁT, M. 2005. *Demokracie v Polsku. Politický systém Polské republiky (1989-2005)*. Praha: SLON, 2005. s. 181, ISBN 80-86429-46-6.
- KUBÁT, M. 2008. Prezident v politickém systému Polska. In Miroslav Novák – Miloš Brunclík et al. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Vimperk: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-179-6, s. 119 – 133.
- KUBLIK, A. 2015. *Wybory 2015. Il tura dla Komorowskiego? [NOWY SONDAŻ]* [online]. 6. 5. 2015. Wyborcza.pl. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://wyborcza.pl/1,75478,17868671,Wybory_2015__Il_tura_dla_Komorowskiego__NOWY_SONDAZ_.html>.
- LIJPHART, A. 1997. Unequal participation: Democracy's unresolved dilemma. In *American Political Science Review*, roč. 91, 1997, č. 1, ISSN 1537-5943, s. 1-14.
- MIGALSKI, M. 2006. Prezydent a system partyjny. In Rafał Glajcar – Marek Migalski et al. *Prezydent w Polsce po 1989 r.* Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 2006. ISBN 978-83-7059-789-4, s. 201 - 241.
- MIKLOVÁ, M. 2006. Prezidentské volby v Polsku 2005. In *Evropská volební studia*, roč. 1 2006, č. 1, ISSN 1801-6545, s. 119 – 130.
- MILLARD, F. 2000. Presidents and Democratization in Poland: The Roles of Lech Walesa and Aleksander Kwaśniewski in Building a New Polity. In *Journal of Communist Studies & Transition Politics*, roč. 16, 2000, č. 3, ISSN 1743-9116, s. 39 - 62.
- MLEJNEK, J. 2011. Postavení prezidenta v Polsku. In Josef Mlejnek et al. *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích*. Praha : FSV UK, 2011. ISBN 978-80-87404-11-9, s. 177 - 222
- MLEJNEK, J. 2014. Čtvrtstoletí přímé volby prezidenta v Polsku. In Roman Baron – Roman Madecki et al. *Česká polonistická studia: tradice a současnost (filologie - historie - politologie - právo)*. Praha : Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-245-0, s. 288 - 299.
- MLEJNEK, J. 2015. *Populismem zrozené polské referendum* [online]. 1. 6. 2015. Český rozhlas Plus. [cit. 11. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/josef-mlejnek-jr-populismem-zrozene-polske-referendum--1496763>.
- MUSIAŁ, H. 2007. *Paweł Kukiz: Nie będą krzyczeć* [online]. 12. 10. 2007. Dziennik.pl. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://muzyka.dziennik.pl/artykuly/205615,pawel-kukiz-nie-bede-krzyczec.html>>.

- OECD. 2015. *Poland* [online]. 2015. Organisation for Economic Co-operation and Development. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<https://data.oecd.org/poland.htm>>.
- OKRZESIK, J. – WOJTASIK, W. (eds.). 2011. *Wybory prezydenckie 2010*. Katowice : Wydawnictwo REMAR, 2011, 456 s. ISBN 978-83-61975-8.
- PAJAŃCZEK, T. 2015. *Paweł Kukiz wystartuje w wyborach prezydenckich* [online]. 2015. Onet.pl. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://wiadomosci.onet.pl/kraj/pawel-kukiz-wystartuje-w-wyborach-prezydenckich/y0hpr>>.
- PANIZZA, F. 2005. Introduction: Populism and the Mirror of Democracy. In Francisco Panizza et al. *Populism and the Mirror of Democracy*. London, New York : Verso, 2005. ISBN 1-85984-523-1, s. 1 - 31.
- PAŃSTWOWA KOMISJA WYBORCZA. 2015. *Wybory i referenda* [online]. 2015. Państwowa Komisja Wyborcza [cit. 31. 10. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://pkw.gov.pl/wyniki-wyborow-i-referendow/wybory-i-referenda.html>>.
- PAWEŁCZYK, P. 2011. Osobowość – szansa czy przeszkoda na drodze do prezydentury w Polsce?. In *Athenaeum*, roč. 15, 2011, č. 27, ISSN 1505-2192, s. 9-23.
- PIEŃKOWSKI, M. 2015. *Głowa Millera wisi na włosku* [online]. 14. 5. 2015. Rzeczpospolita. [cit. 7. 6. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.rp.pl/artukul/1201200.html>>.
- PIONTEK, D. 2011. Kampania w zastępstwie. Prezydencka kampania wyborcza w Polsce w 2010 roku. In *Athenaeum*, roč. 15, 2011, č. 27, ISSN 1505-2192, s. 24 - 40.
- PŁUDOWSKI, T. 2006. Liberalism vs. Solidarity of Freedom vs. Socialism? Conflicting and Misleading Framings of Mediated Messages in the 2005 Polish Presidential Campaign: A Political Communication Perspective. In *Polish Political Science Yearbook*, roč. 5, 2006, č. 1, ISSN 0208-7375, s. 140 - 159.
- POLITYKA. 2015. *Są oficjalne wyniki referendum. Frekwencja: 7,8 proc.* [online]. 7. 9. 2015. Polityka. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1632165,1,sa-oficjalne-wyniki-referendum-frekwencja-78-proc.read>>.
- POLSKIE RADIO. 2015a. *Andrzej Duda: Polsce potrzebna aktywna prezydentura* [online]. 7. 2. 2015. Polskie radio. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1372628,Andrzej-Duda-Polsce-potrzebna-aktywna-prezydentura>>.

- POLSKIE RADIO. 2015b. *Wybory prezydenckie 2015. Sondaze: nazwisko prezydenta poznamy po drugiej turze* [online]. 29. 4. 2015. Polskie radio. [cit. 18. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1432144,Wybory-prezydenckie-2015-Sondaze-nazwisko-prezydenta-poznamy-po-drugiej-turze>>.
- PREZYDENT.PL. 2015a. *Kalendarz Prezydenta RP* [online]. 2015. Prezydent.pl [cit. 10. 10. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/kalendarz/filtr,2015-10-31.html>>.
- PREZYDENT.PL. 2015b. *Minister Szczerki o wizycie prezydenta na 70. sesji ONZ* [online]. 2015. Prezydent.pl [cit. 10. 10. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,79,minister-szczerki-o-wizycie-prezydenta-na-70-sesji-onz.html>>.
- PREZYDENT.PL. 2016. *„NATO musi reagować na zmieniającą się sytuację i patrzeć w przyszłość”* [online]. 2016. Prezydent.pl [cit. 19. 1. 2016]. Dostupné na internetu: <<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,45,nato-musi-reagowac-na-zmieniajaca-sie-sytuacje-i-patrzec-w-przyszlosc.html>>.
- RALLINGS, C. – THRASHER, M. 2007. The turnout „gap“ and the costs of Voting – A comparison of participation at the 2001 general and 2002 local elections in England. In *Public Choice*, roč. 42, 2007, č. 131, ISSN 1573-7101, s. 333 - 344.
- REIF, K. – SCHMITT, H. 1980. Nine Second-Order National Elections – A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. In *European Journal of Political Research*, roč. 8, 1980, č. 1, ISSN 1475-6765, s. 3 - 44.
- RYBÁŘ, M. – SPÁČ, P. – VODA, P. 2015. *Prezidentské voľby na Slovensku v roku 2014*. Brno : CDS, 2015. s. 225. ISBN 9788073253592.
- RZECZPOSPOLITA. 2014. *Andrzej Duda kandydatem PiS na prezydenta Polski* [online]. 11. 11. 2014. Rzeczpospolita. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.rp.pl/artykul/1156361.html>>.
- RZECZPOSPOLITA. 2015. *Komorowski: nie było zwyczajnej debaty z udziałem urzędującego prezydenta* [online]. 6. 2. 2015. Rzeczpospolita. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.rp.pl/artykul/1177570.html>>.
- SARTORI, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha : SLON, 2011. s. 238, ISBN 978-80-7419-048-3.

- SEEMAN, R. 2015. *Nový polský prezident zavítal do Berlína* [online]. 31. 8. 2015. Český rozhlas Plus. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/richard-seemann-novy-polsky-prezident-zavital-do-berlina--1527879>.
- SCHMITT, H. – TEPEROGLOU, E. 2015. The 2014 European Parliament Elections in Southern Europe: Second-Order or Critical Elections?. In *South European Society and Politics*, roč. 20, 2015, č. 3, ISSN 1743-9612, s. 287 - 309.
- SIELSKI, J. 2007. Cechy osobowościowe idealnego prezydenta w systemie politycznym w Polsce. In SASIŃSKA-KLAS, T. (ed.) *Media w wyborach. Kampanie wyborcze. Media w polityce*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2007. ISBN 978-83-7441-738-9, s. 26 - 44.
- SŁOMKA, T. 2005. *Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze*. Warszawa : Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2005. s. 308. ISBN 83-89964-18-X.
- STANKIEWICZ, A. 2015. *W PO kryzys wiary* [online]. 23. 2. 2015. Rzeczpospolita. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www4.rp.pl/artukul/1181550-W-PO-kryzys-wiary.html>>.
- STAŇKOVÁ, M. 2014. Postavení prezidenta v polském politickém systému a jeho vztahy s vládou a premiérem po roce 1989. In Ladislav Cabada – Sandra Štollová et al. *Proměny postavení prezidenta ve střední Evropě*. Plzeň : Václav Klemm, 2014. ISBN 978-80-87713-03-7, s. 56 - 71.
- ŠEDO, J. et al. 2013. *České prezidentské volby v roce 2013*. Brno : CDS, 2013. s. 262. ISBN 978-80-7325-325-7.
- TVN 24. 2015a. *Duda coraz silniejszy, topnieje przewaga Komorowskiego. Sondaż dla "Faktów" TVN* [online]. 16. 3. 2015. TVN 24. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/sondaz-prezydencki-dla-faktow-tvn,524725.html>>.
- TVN 24. 2015b. *Duda w Berlinie: fala uchodźców także w Polsce, tysiące obywateli Ukrainy przekroczyło granicę* [online]. 28. 8. 2015. TVN 24. [cit. 30. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/spotkanie-prezydentow-polski-i-niemiec,572438.html>>.
- TVN 24. 2015c. *Jarubas kandydatem PSL na prezydenta. „Prezes poszedł na ostro“* [online]. 31. 1. 2015. TVN 24. [cit. 7. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/psl-zdecydowalo-ze-adam-jarubas-będzie-kandydatem-na-prezydenta,510983.html>>.

- TVN 24. 2015d. *Komorowski podsumował, Duda skrytykował. "Potrzebna nowa prezydentura"* [online]. 15. 4. 2015. TVN 24. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/andrzej-duda-krytykuje-podsumowanie-kadencji-komorowskiego,533701.html>>.
- TVN 24. 2015e. *Komorowski zapowiada ogólnopolskie referendum: JOW-y, finansowanie partii, podatki* [online]. 11. 5. 2015. TVN 24. [cit. 4. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/komorowski-zamierzam-zarzadzic-ogolnopolskie-referendum-ws-jow-ow,541141.html>>.
- TVN 24. 2015f. *KORWiN. Nowa partia Korwin-Mikkego* [online]. 22. 1. 2015. TVN 24. [cit. 9. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/korwin-nowa-partia-korwin-mikkego,508239.html>>.
- TVN 24. 2015g. *"Jestem człowiekiem niezłomnym, dotrzymam obietnic". Andrzej Duda prezydentem* [online]. 6. 8. 2015. TVN 24. [cit. 9. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/andrzej-duda-zlozyl-przysiege-duda-jest-prezydentem,566396.html>>.
- TVN 24. 2015h. *Sondaż dla "Faktów" TVN i TVN24: Komorowski i Duda w drugiej turze. Zwycięstwo urzędującego prezydenta* [online]. 16. 2. 2015. TVN 24. [cit. 9. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/wybory-prezydenckie-2015-sondaz-dla-faktow-tvn,515809.html>>.
- TVN 24. 2015ch. *Duda po rozmowie z Cameronem: zgoda na większą obecność NATO na wschodniej flance* [online]. 15. 9. 2015. TVN 24. [cit. 7. 12. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/duda-w-wielkiej-brytanii-prezydent-spotkal-sie-z-cameronem,577450.html>>.
- TVP. 2015. *Tomasz Lis na żywo* [online]. 5. 1. 2015. TVP. [cit. 9. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://vod.tvp.pl/audycje/publicystyka/tomasz-lis-na-zywo/video/05012015/18083258>>.
- TVP INFO. 2015a. *Kukiz: młodzi emigrują, a władze sprowadzają Arabów do Polski* [online]. 29. 4. 2015. TVP.info. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvp.info/19859957/kukiz-mlodzi-emigruja-a-wladze-sprowadzaja-arabow-do-polski>>.
- TVP INFO. 2015b. *Prezydent chce drugiego referendum. „Głos Polaków musi być wysłuchany* [online]. 20. 8. 2015. TVP.info. [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://www.tvp.info/21311188/prezydent-chce-drugiego-referendum-glos-polakow-musi-byc-wysluchany>>.

- USTAWA KONSTYTUCYJNA O WZAJEMNYCH STOSUNKACH MIĘDZY WŁADZĄ USTAWODAWCZĄ I WYKONAWCZĄ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ORAZ O SAMORZĄDZIE. 1992. Polsko: 1992. [online]. Dostępne na internetu: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19920840426>>. [cit. 9. 8. 2015].
- USTAWA O ZMIANIE KONSTYTUCJI POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ LUDOWEJ. 1989. Polsko: 1989 [online]. Dostępne na internetu: <<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19890190101>>. [cit. 9. 8. 2015].
- WILGOCKI, M. – KOŚMIŃSKI, P. 2015. *Andrzej Duda podpisał ustawę PiS o Trybunale Konstytucyjnym* [online]. 28. 12. 2015. Wyborcza.pl. [cit. 19. 2. 2016]. Dostępne na internetu: <<http://wyborcza.pl/1,75478,19399966,andrzej-duda-podpisal-ustawe-o-trybunale-konstytucyjnym.html>>.
- WIRTUALNA POLSKA. 2014. *Bronisław Komorowski: w imię stabilizacji rezygnuję ze swojego pierwszego ruchu* [online]. 9. 9. 2014. Wirtualna Polska. [cit. 9. 8. 2015]. Dostępne na internetu: <<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Bronislaw-Komorowski-w-imie-stabilizacji-rezygnuje-ze-swojego-pierwszego-ruchu,wid,16869651,wiadomosc.html?ticaid=114ebd>>.
- WIRTUALNA POLSKA. 2015a. *Paweł Kukiz na Śląsku: restrukturyzować rząd, nie górników* [online]. 18. 4. 2015. Wirtualna Polska. [cit. 11. 9. 2015]. Dostępne na internetu: <<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Pawel-Kukiz-na-Slasku-restrukturyzowac-rzad-nie-gornikow,wid,17464105,wiadomosc.html>>.
- WIRTUALNA POLSKA. 2015b. *Paweł Kukiz potwierdził start w wyborach prezydenckich* [online]. 9. 2. 2015. Wirtualna Polska. [cit. 11. 9. 2015]. Dostępne na internetu: <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1342,title,Pawel-Kukiz-potwierdzil-start-w-wyborach-prezydenckich,wid,17245001,wiadomosc.html?ticaid=11590a&_tictsrn=3>.
- WIRTUALNA POLSKA. 2015c. *Debata prezydencka. Prof. Marciniak: Andrzej Duda nie jest cyborgiem* [online]. 18. 5. 2015. Wirtualna Polska. [cit. 15. 8. 2015]. Dostępne na internetu: <<http://wiadomosci.wp.pl/kat,140394,title,Debata-prezydencka-Prof-Marciniak-Andrzej-Duda-nie-jest-cyborgiem,wid,17546850,wiadomosc.html?ticaid=11596a>>.

- WYBORCZA.PL. 2015a. *Debata prezydencka w TVN i na Wyborcza.pl. Bronisław Komorowski kontra Andrzej Duda* [online]. 22. 5. 2015. Wyborcza.pl [cit. 16. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <http://wyborcza.pl/relacje/1,126862,17925249,Debata_prezydencka_w_TVN_i_na_Wyborcza_pl__Bronislaw.html>.
- WYBORCZA.PL. 2015b. *Kopacz o skierowanym m.in. do niej apelu Dudy: Zaskakujący. 'Rząd powinien pracować do końca* [online]. 31. 5. 2015. Wyborcza.pl [cit. 11. 9. 2015]. Dostupné na internetu: <http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,18025733,Kopacz_o_skierowanym_m_in_do_niej_apelu_Dudy_Zaskakujacy_.html>.
- WYBORCZA.PL. 2015c. *Wybory prezydenckie. Sondaż, styczeń 2015* [online]. 13. 1. 2015. Wyborcza.pl. [cit. 2. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<http://wyborcza.pl/10,82983,17247728,wybory-prezydenckie--sondaz--styczen-2015.html>>.
- WYBORCZA.PL. 2015d. *CBOS: Notowania prezydenta Dudy znacznie w dół. 40 proc. ocenia go źle, 43 proc. - dobrze* [online]. 14. 12. 2015. Wyborcza.pl. [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné na internetu: <<http://wyborcza.pl/1,75478,19343237,notowania-prezydenta-dudy-mocno-w-dol-40-proc-ocenia-go-zle.html>>.
- YOUTUBE. 2015. *Janusz Korwin-Mikke cz.2 – 18.3.2013 w Szczecinie. Prezydent KORWiN 2015* [online]. 18. 3. 2015. YouTube. [cit. 9. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <<https://www.youtube.com/watch?v=euM5LOGFFyg&feature=youtu.be&t=43m49s>>.
- ZAWADZKI, M. 2015. *Komorowski wygrał, Duda był drugi, a nawet trzeci. Najślabsi – dziennikarze* [online]. 18. 5. 2015. Wyborcza.pl. [cit. 16. 8. 2015]. Dostupné na internetu: <http://wyborcza.pl/1,75477,17936279,Komorowski_wygral__Duda_byl_drugi__a_nawet_trzeci_.html#TRrelSST>.